

ПРАКТИКИ НА КУЛТУРНО ПОТРЕБЛЕНИЕ И ВИЗИИ ЗА ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ В СФЕРАТА НА КУЛТУРАТА

Анализ от проведено качествено проучване

*Проучването е реализирано с финансовата подкрепа
на Програма „Култура“ на Община Русе*

Изготвил: Ваня Георгиева, Сдружение „Стенд Арт“

гр. Русе, 2021 г.

СЪДЪРЖАНИЕ:

I.	ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОУЧВАНЕТО.....	3
II.	ПОНЯТИЙНА РАМКА – РАЗБИРАНЕ ЗА КУЛТУРА, ПОТРЕБЛЕНИЕ НА КУЛТУРА И ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ НА КУЛТУРНАТА СФЕРА НА МЕСТНО НИВО	5
III.	РЕЗЮМЕ НА ОСНОВНИТЕ РЕЗУЛТАТИ И ПРЕПОРЪКИ	6
IV.	ПРАКТИКИ ЗА ПРЕКАРВАНЕ НА СВОБОДНОТО ВРЕМЕ И ПОТЕНЦИАЛ ЗА КУЛТУРНО УЧАСТИЕ	9
	1. Свободно време и любими градски локации.....	9
	2. Туризмът и потенциал за културно потребление	12
	3. Свободното време през призмата на хобита и интереси.....	13
	4. Периферните квартали – реалност и очаквания	14
V.	КУЛТУРНИ ПРАКТИКИ И ПОТРЕБЛЕНИЕ	19
	1. Културният живот и градската среда през погледа на младите	21
	2. Културният живот, градската среда и хората в активна възраст (31-55 г.)	26
	3. Културният живот, градската среда и по-възрастните поколения.....	28
	4. Посоки на развитие	30
VI.	ВИЗИИ ЗА ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ В СФЕРАТА НА КУЛТУРАТА	34
	1. Защо е важно мнението на гражданите?.....	34
	2. Участието като ключ към доброто управление	35
	3. Последователност и приемственост за устойчиво развитие на културния сектор	36
	4. Ефективността и ефикасност през погледа на възрастните поколения	37
	ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ:.....	39

I. ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОУЧВАНЕТО

Проектът за провеждане на качествено изследване и анализ на практиките на културно потребление и визиите за добро управление в сферата на културата представлява първи по рода си опит за въвеждане на устойчиви практики по интегриране на изследователската дейност в процеса на развиване и усъвършенстване на културните политики в Община Русе. Включването на публиките, техните нагласи и възприятия в дневния ред на културните политики спомага за повишаване на доверието към процеса на взимане на решения, развитие на гражданската инициатива и участие в сферата на културата, и предоставя възможност за мотивирано и насочено от потребностите и/или дефицитите в общността развитие на творческите индустрии. Специализираната насоченост на анализа към синхронизиране на общинските управленски практики в сферата на културата от една страна с очакванията и изискванията на гражданите, а от друга – с водещите европейски и международни практики, е допълнителна възможност за повишаване легитимността и качеството на управлението на сектор култура в Община Русе.

Настоящото проучване има за цел да събере емпирична информация, анализът на която да допринесе за по-доброто разбиране на местната културна среда и начина, по който тя се възприема от гражданите. Няколко са причините, които изискват по-дълбоко вглеждане в тези теми и съответно, предприемане на целенасочени усилия и базирани на емпирични данни политики (evidence-based policy) за подкрепа и развитие на културния сектор:

- България като цяло бележи едни от най-ниските нива на участие на гражданите в културния живот в целия Европейски съюз, според сравнителни данни от 2016 г.
- Отчетен е безпрецедентен общ спад в потреблението и предлагането в културния сектор в резултат от пандемията от COVID-19 и свързаните с нея протиепидемични мерки – сравнителните данни от националната статистика за 2019 г. и 2020 г. показват спад от над 50% в посещаемостта на музеи, от близо 70% в посещаемостта на театрални постановки и от над 70% в посещаемостта на кино прожекции и музикални концерти.
- Необходимост от мерки за подпомагане на свободните артисти и независимите организации в областта на културата и изкуствата, чиято дейност е силно ограничена в контекста на пандемията от Covid-19. Подобни мерки и създаване на специализирани инструменти за подкрепа бяха предприети най-вече на централно ниво, както и от ограничен брой общини, разполагащи с по-големи бюджети за култура.

Посочените факти и тенденции потвърждават своята валидност и на местно ниво, а за максимално ефективното насочване на усилията за смекчаване на посочените обстоятелства, Община Русе и целия културен сектор в Общината имат необходимост от реални данни за това по какъв начин гражданите са потопени в културния живот, как

оценяват, как си представят и какво изискват по отношение на посоката на неговото развитие.

За целите на анализа е набрана първична емпирична информация посредством качествени методи. Използвани са данни, събрани в рамките на три групови дискусии с граждани на Община Русе, в които са дискутирани теми, свързани с практики за прекарване на свободното време, културен живот и потребление, и визии за добро управление в сферата на културата. Методът на фокус групите е избран, тъй като дава възможност за събиране на задълбочена и нюансирана информация, като същевременно играе ролята на „форум за изказване на лични мнения...“, за обсъждане на спорни въпроси между участниците, както и за определяне на потенциалните полета на съвместно действие.“ (Нончев, 2009) Участниците във фокус групите са диференцирани по възраст, степен на въвличеност в културния живот, квартал (централен/периферен), и балансирано разпределени по признаците пол, образование и социален статус. Във всяка от фокус групите взеха участие между 7 и 9 респонденти. Респондентите са подбрани посредством разработен скрининг въпросник, гарантиращ попадането на точно определен типаж участници съгласно заложените в методологията целеви групи.

ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОУЧВАНЕТО	
Метод:	Качествено изследване с фокус групи
Целеви групи:	<ul style="list-style-type: none"> - Граждани на Община Русе в три възрастови групи, формирани в съответствие с общи методологии за събиране на сравними статистически данни на ниво ЕС: <ul style="list-style-type: none"> • 16-30 г. • 31-54 г. • 55 + г. - Потенциални/неактивни и активни публики; - Жители на централни и периферни градски части.
Брой проведени фокус групи:	3 (по 1 ФГ с всяка възрастова група)
Период на провеждане на фокус групите:	7-12 октомври 2021 г.
Брой участници във всяка фокус група:	7-9
Основни теми в проучването:	<ul style="list-style-type: none"> - Практики за прекарване на свободното време; - Практики за потребление на култура; - Визии за управлението на Община Русе в сферата на културата.

II. ПОНЯТИЙНА РАМКА – РАЗБИРАНЕ ЗА КУЛТУРА, ПОТРЕБЛЕНИЕ НА КУЛТУРА И ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ НА КУЛТУРНИЯ СЕКТОР НА МЕСТНО НИВО

Без значение дали разглеждаме **културата** като тясно понятие за процесите на развитие на духовния живот, чиито проявления намираме най-често в изкуствата, или я разбираме в широк смисъл, като начин на живот, традиции и обичаи, модели на прекарване на свободното време и т.н., ежедневните практики, в които се разгръщат потребностите на духа, са неразривна част от тези потребности и тяхната изява. В рамките на настоящия анализ ще се използват двете посочени измерения на понятието култура – широкото разбиране за култура ще бъде възприето и изследвано като контекст, в който се разполага и формира тясното разбиране за култура, обхващащо „висшите духовни сфери“ (Гидънс, 2003).

В този смисъл, настоящият анализ си поставя задачата да реконструира връзките, които съществуват между обичайните всекидневни практики на хората и реализацията на техните духовни потребности. Проследяването на тези зависимости, макар и условно, е аналитично усилие с множество ползи. То би позволило за културните потребности в тесен смисъл да се мисли контекстуално и обосновано; би дало възможност да се предложат аргументирани изводи; би открило потенциални решения, базирани на устойчиви практики и нагласи.

Потреблението на култура в контекста на анализа се отнася до потреблението на продукти и услуги с предимно естетически функции, чиито инструментални употреби не са водещ, а вторичен елемент. В контекста на културното потребление анализът ще идентифицира каква култура се търси и потребява от различните публики, различните социално-демографски групи и в различните части на града.

Понятийната рамка на настоящия анализ разглежда в най-общ контекст **доброто управление** като формирано в отношенията между публични институции, бизнес и гражданско общество. По този начин изследването на нагласите, възприятията и визиите на гражданите не е предпоставено от съществуващите и утвърдени институционални и политически дефиниции и принципи, а се изгражда „тук и сега“ в рамките на всяка групова дискусия. На един следващ етап от анализа, изкристализираните в рамките на фокус групите водещи принципи биват огледани в рамката на съществуващите европейски и световни практики и дефиниции за добро управление, като се търсят допирните точки и се анализират причините за различията в откритите приоритети.

III. РЕЗЮМЕ НА ОСНОВНИТЕ РЕЗУЛТАТИ И ПРЕПОРЪКИ

Проведените групови дискусии очертаха няколко основни тематични полета, които имат отношение към развитието на културния живот, културното потребление и управление в сектора, и които изискват инициране на дебат, начертаване на посока на развитие и предприемане на конкретни мерки:

- На първо място, анализът показва недвусмислено, че културата, разглеждана в тесен смисъл, не винаги има запазено място във всекидневните практики на хората. Последните близо две години маркираха една трайна тенденция за намаляване на културното предлагане и потребление, промяна в практиките и навиците на хората, свързани с прекарване на свободното време и интерес към културни продукти. За определени социално-демографски групи, за които финансовият аспект на културното потребление е най-значимият фактор, определящ слабата им въвличеност в културния живот, тази изолация още повече се задълбочи. Други групи, водени от различните си интереси и принципно слаба ориентираност към потребление на култура, остават почти напълно изолирани от културния живот, особено в ситуация, в която разнообразието и видимостта на културните инициативи е снижена в условията на пандемия.
- В контекста на посочените предизвикателства, е изключително важно да се използват наличните възможности и ресурси за **„доближаването“ на културната продукция, събития и инициативи до хората**. Най-лесният и достъпен начин за постигане на тази цел е **активната употреба на външната среда, използване потенциала на любимите и често посещавани локации в града, позиционирането на културата на съществуващи, но и на нетрадиционни открити сцени** на принципа „всяка градинка е подходяща за култура“. Споделените в рамките на проучването нагласи потвърждават, че този подход работи при всички възрастови групи и е еднакво полезен инструмент за въздействие както върху активните, така и върху потенциалните, неактивни публики. Динамиката на културния живот в откритите градски части дава „живителните сили“ на града и допринася за удовлетвореността на гражданите и повишаване качеството на живот.
- Участниците в дискусиите регистрират силната централизация на културния живот в града. Същевременно за мнозинството от онези, които населяват периферните градски части това заварено положение, в което кварталите им са в периферията не само спрямо градския център, но и спрямо случването на културния живот, не е проблематично. Липсата на очаквания за активен културен живот в периферията е функция от липсата на примери за това по какъв начин наситеността с културно предлагане променя облика на средата. В този смисъл, е важно да се работи за **разширяване обхвата на културните инициативи към периферни локации**. По този начин ще се **гарантира пълноценното културно участие на по-широки аудитории**, за които културното преживяване ще бъде в много по-голяма степен достъпно; ще се **формира представа за въздействието, което културата оказва върху облика на заобикалящата среда**; ще се зададат **по-високи критерии, очаквания и изисквания за посоката на развитие на съответните общности**.

- На следващо място, ключово условие за развитие на динамичен и активен културен живот е включването на младите аудитории. Участниците в проучването на възраст до 30 г. споделят усещането, че **популярните и предпочитани от младите хора изкуства, жанрове и инициативи „заобикалят“ нашия град**, а предлагането на разнообразни културни продукти е по-скоро ограничено. Хората в активна възраст потвърждават това наблюдение, като отчитат **липсата на достатъчно срещи с изявени български артисти**. Идентифицирани са дефицити по отношение на съвременна музикална фестивална програма, включително мултижанрови фестивали, спортни мероприятия, съчетани с културна програма, инициативи, разнообразяващи предлаганата кино продукция и начините за представянето ѝ, и др. Важно е също да се работи в посока **отваряне на културните институти към младите хора**, включително чрез **иновативни и съобразени с техните специфики комуникационни инструменти**. Откритите потребности няма как да бъдат изцяло задоволени от общинската администрация, но тя би могла да инициира, съдейства и подкрепя събития и инициативи в посочените сфери.

- Пандемията от Covid-19 ограничи в голяма степен предлагането и потребяването на културни продукти, но за сметка на това категорично увеличи потребността от съвместно живеене и общностни преживявания. **„Гладът“ за мащабни културни събития и инициативи, които да върнат празничността в ежедневието на хората, е огромен**. Полагането на усилия в посока инициране и утвърждаване на нови, и развиване на вече разпознаваеми културни инициативи като традиционни, е пътят към нормализиране на обществения живот и отношения.

- Ключов проблем при хората в пенсионна възраст, е осигуряването на средства за културно потребление. Поставени много често пред избора дали да посетят едно или друго очаквано и желано събитие, заради финансовия аспект, те съзнателно ограничават потреблението си. Същевременно, тези от тях, които имат силно изразен интерес към културни инициативи, се стремят към тях, търсят информация и използват всяка възможност за посещение на събития със свободен вход, които са в обхвата техните интереси. Предоставянето на **повече възможности, информация и гъвкави инструменти за подкрепа на културното потребление** на тази група, би допринесло в голяма степен за преодоляване тяхната изолация от активния културен и обществен живот.

ОБЩИ ПРЕПОРЪКИ ВЪВ ВРЪЗКА С УПРАВЛЕНИЕТО НА СЕКТОРА

С оглед представените изводи и с цел преодоляване на откритите дефицити и стимулиране темпа на развитие на културния сектор, предлагам следните приложими стъпки, инициативи и управленски решения:

- Залагане на стратегическа визия, обвързана с едно по-гъвкаво и широко разбиране за култура, и свързваща културата с всички останали сфери на дейност, чрез идентифициране на допирните точки, взаимните влияния и възможности за съвместно развитие.

- Създаване на устойчива платформа за диалог, обединяваща гражданския сектор, представители на културните институти, бизнеса и местната власт за разработване на стратегическа визия за развитие на културния сектор. Осигуряване на максимална прозрачност на тези дискусии и включване на широката общественост в дебатите посредством подходящи инструменти за обратна връзка.
- Изготвяне на анализ на степента, в която заложените цели и приоритети в Стратегическия план за култура: Русе 2020 са постигнати, и очертаване на областите, в които напредъкът е незадоволителен.
- Инициране на мерки за сближаване и обмен на добри практики между организации от гражданския сектор с цел повишаване техния експертен капацитет и ноу-хау във връзка с разработване на проекти, фондонабиране, създаване и менажиране на екипи и т.н.
- Създаване на регистър на свободните артисти и организации в сферата на културата с цел изграждане на отношения на сътрудничество и по-лесно достигане на идеите и инициативите на гражданския сектор до местната власт.
- Залагане на културни инициативи в градската периферия и в малките населени места в Общината, като приоритетна област в наличните програмни инструменти за развиване и подпомагане на културата и културните организации.
- Инициране на активен диалог и дебат между местната власт и културните институти в града относно начините, по които те могат да упражняват по-активно и ефективно социалните си функции в периферните локации и малки населени места в Общината.
- Дебатиране на функциите и възможните форми на участие на културните институти и частни културни организации в образованието, с цел оптимална социализация на учениците в културния живот и практики, и отваряне вратите на културните институти за тях.
- Насърчаване на партньорства между културните институти на територията на Община Русе/частните културни организации в Общината и други културни организации/културни институти от страната за обмен на продукции, които са популярни сред младите хора и имат потенциал за привличане на нови публики.
- Създаване и имплементиране в практиката на инструменти, чрез които да се търси мнението на гражданите и отделните местните общности по въпроси, свързани с посоката на културното развитие на Общината и планирането на проекти и инициативи по места. *Проведеното онлайн проучване във връзка с възстановяването на полетите на гражданската авиация от летището в Щръклево е чудесен пример за това как могат да се въвлечат гражданите в процесите на взимане на решения, така че тези решения да са обосновани, практични, работещи и легитимни.*

- Залагане на инструменти за оценка, анализ и мониторинг, във връзка с прилаганите програми и инициативи за подкрепа на културния сектор, които да дават реална, измерима и лесна за ползване информация относно въздействието и приноса на тези програми.
- Проучване на добри практики в откритите от анализа теми – прилагане на механизми за насърчаване на гражданското участие, стимулиране развитието на гражданския сектор в сферата на културата, развиване на разнообразно и многолико културно съдържание, създаване на партньорства.

IV. ПРАКТИКИ ЗА ПРЕКАРВАНЕ НА СВОБОДНОТО ВРЕМЕ И ПОТЕНЦИАЛ ЗА КУЛТУРНО УЧАСТИЕ

Анализът на проведените фокус групи по отношение на ежедневните практики на прекарване на свободно време показва една обичайна картина на всекидневния живот, която въпреки принципния си характер, отчита и въздействието на пандемията от Covid-19 върху практиките на респондентите. Налице са значителни сходства в моделите на прекарване на свободното време, но и съществени различия, особено видими между различните поколения респонденти. Тези практики са зависими от разнообразни фактори като сезонност, време през седмицата, локация, демографски специфики, трудови навици и характеристики, хобита и интереси, и т.н. Струва си, обаче, да очертаем онези от тях, които са в голяма степен споделяни от различни по своя профил граждани. Именно тези общи практики и предпочитания могат да послужат като основа на провеждането на обосновани политики за развитие на културния живот в общината.

На първо място е важно да уточним, че свободното време все още до голяма степен се преживява като отделно и независимо от работното време. Въпреки динамичното развитие на съвременните професии, включително силното влияние, което пандемията от Covid-19 оказва върху немалко сектори, променяйки изцяло организацията на работа, практиките на прекарване на свободното време се позиционират отвъд границите на работния ден. Разбира се, този тип промени са по-лесно различими в по-големите населени места, с по-широка палитра професионални сфери на заетост и съответно, по-разнообразни възможности за структуриране на свободното и работното време.

1. Свободно време и любими градски локации

Един от най-значимите фактори за формиране на ежедневните практики в свободното време е сезонността. В топлите месеци, голяма част от свободното време се прекарва в разходки на открито. Любимите градски локации, в които се разгръщат тези практики са Кеят, Паркът на младежта, централната улица Александровска и районът около Доходното здание – Общината – Операта и Паметника на свободата. Изброените

места не са случайни. Спонтанните асоциации на участниците във фокус групите с думата „култура“ също насочват към голяма част от тях. Големият интерес към тези места е формиран от специфичната архитектурна типология, ландшафтната архитектура и природните ресурси (р. Дунав), засилващи притегателната им сила като общностни центрове. Особено ценното при тези локации е фактът, че привличат разнообразни социално-демографски групи. Потенциалът на тези места по отношение на разгръщането на културния живот е огромен. Те дават живителните сили на града, носят усещането за динамичност, разнообразност и богатство на преживявания в ежедневието. С други думи, **онова, което се случва на тези места, определя удовлетвореността на гражданите и оценката им за града като интересно и атрактивно място за живеене.** Макар и по различен начин, както за най-младите, така и за по-възрастните жители на града, тези централни локации и възприемането на различните форми на изкуство и култура са силно свързани.

Ако е в Русе едното е кея, другото, много обичам да сядам на площада отзад, зад шадравана, точно пред Съдът има един музикант, който свири вълшебно (ж, 47 г.)

Живинката наистина е голям фактор за един град да може да се развива, както всеки голям град... Примерно когато съм била на кея ми харесваше да гледам пясъчните фигури, които бяха или пък по центъра да има 3д фигури или скулптори. Когато бях в Италия, в Рим, там имаше много мимове, това разведрява обстановката и беше много атрактивно, и всеки иска да се снима. Просто, дори човек да е най-самотния човек на света като излезе по центъра на един град аз смятам, че той не трябва да се чувства самотен и смятам, че градът трябва да се развива в тази посока. (ж, 29 г.)

Снимки, предоставени от участници в дискусиите, на техните любими места в града

Предпочитани места за прекарване на свободното време в студентите месеци са заведенията (кафенета, барове, ресторанти), мола или у дома/на гости у приятели. Особена притегателна сила, най-вече сред по-младите респонденти, имат заведенията в района на Русенския университет, около Мол Русе, както и в централните части на града. За младите хора предпочитанията към места за прекарване на свободното време в рамките на града не зависят от отдалечеността на тези места от домовете им. Голяма част от тях се придвижват с лични автомобили и отчитат относително лесен достъп дори от периферните квартали на града до централните му части. Популярността на заведенията в посочените райони може да се използва с цел както популяризиране на таргетираните към по-младите възрастови групи събития и инициативи в сферата на културата, така и към организиране на такива в тези места.

Обичам да ходя по заведения с приятели. Имаме един мол, тук в центъра имаме едно заведение пред общината, казва се „Европа“, там е хубаво, до мола има едно заведение „Гардън“ и то е хубаво. (ж, 29 г.)

След това като се прибера около 17:30, хапвам, пия една бира и с приятели излизаме в квартала. Говорим си как е минал работният ден и т.н. Когато е по-хладно също сме по заведенията. На мен ми харесва заведението „Вайб“ до университета и най-често сядаме там. (м, 25 г.)

2. Туризм и потенциал за културно потребление

Докато при най-младите прекарването на свободното време се характеризира с висока степен на мобилност и силна зависимост от приятелски кръгове, при хората в активна възраст то е организирано най-вече около устойчиви практики, семейни задължения и специфични хобита/интереси. Въпреки, че пандемията от COVID-19 е повлияла в голяма степен на навиците, свързани с пътувания и посещения на организирани групови занимания, този тип практики остават най-предпочитани в контекста на прекарване на свободното време. Уикенд туризмът е силно застъпен както сред младите и работещи русенци, така и сред хората в активна възраст (31-55 г.). Макар и в по-ограничена степен, кратките пътувания тип групови екскурзии привличат и част от по-възрастните респонденти и особено онези от тях, които са в пенсионна възраст.

Пътуванията и избираните дестинации са разнообразни – силно застъпени са планинския и културен туризъм в централните части на страната, Североизточна България и Черноморието. Околностите на града също попадат сред любимите места на русенци, които често ги посещават (напр. крепостта Червен, Лесопарк „Липник“ и др.). Те са особено предпочитани от хора, чието професионално натоварване през седмицата предполага прекарване на уикендите в спокойствие и уединение. Тези места, както и подобни на тях, разположени в близост до града, имат изключителен потенциал за развиване на устойчиви културни практики и инициативи. За целта е необходимо стратегическата визия за тяхното развитие да вземе под внимание този потенциал, като се предвидят и съответните действия по съхранение на културно-историческото наследство в региона, и представянето му по атрактивен и ангажиращ начин.

Работното ми време е от понеделник до петък, аз също работя с граждани и това много ме натоварва. Поради тази причина гледам да пътувам някъде, било то и наблизо или надалеч. Аз също много обичам да ходя на „Текето“, много е разтоварващо там, има място къде да се разходиш, да седнеш и да отдъхнеш, има и заведения където да седнеш да изпиеш по нещо. (ж, 32 г.)

Аз всяко свободно време, което имам гледам да бягам от Русе. Планинар съм и по-голямата част от свободното си време прекарвам в планината. (м, 40 г.)

Всяка година ние пътуваме по едnodневни екскурзии с определена фирма и отделно аз пътувам с една група пенсионерки, които се познаваме, организираме си маршрута, наемаме си автобус и съответно всеки е потърсил някакви забележителности... това лято решихме да отидем в една местност в Румъния, която е много близо, тук до Гюргево, Комана се казва, там има манастир, впечатляващ в историята на Румъния и има музей към самият манастир. Освен това видяхме колко практично и разумно използват румънците природата си. В местността Комана има няколко езера и като гориста местност и са направили съоръжения където от малки дечица до възрастни хора, слагат ти екипировка, закачат те с едни въжета и най-горе на

дърветата са качени столове, отиват и сядат на столовете. А в езерата има няколко хидробуса, има лодки, хората се возят там, има много цветя, заведения, правят сесия, случи се когато бяхме ние млада двойка след сватбата си там правеше сесия. Има много красив фар, конна база с езда, много хубави неща. (ж, 74 г.)

3. Свободното време през призмата на хобита и интереси

Едни от често споделяните от участниците в проведените фокус групи практики за прекарване на свободното време са свързаните с различни видове хобита и занимания по интереси. Част от тези практики се случват в организирани групи (напр. по танци, йога и др. спортове), а друга част се практикуват самостоятелно (напр. бягане, дърводелство, майсторене и др.)

Сред по-младите участници във фокус групите, най-популярно е практикуването на хобита, свързани с различни видове танци и спортове, вкл. планинарство. Тези практики са важни от изследователска гледна точка, защото намират отражение в избора на културни събития, към които тези хора се насочват. Например, тези от тях, които сами наричат себе си „планинари“, много често потребяват културни продукти именно в моментите, в които практикуват своето хоби. В някои случаи, дори, културните им практики са в голяма степен подчинени на тяхното хоби и свързаните с него възможности и прояви. Те често съчетават планинските преходи с посещения на културно-исторически забележителности, музеи и т.н. Типичното за тези респонденти е, че те значително по-рядко се фокусират върху културно потребление в рамките на града. Причините са или защото добре познават забележителностите в града, или защото са посещавали съответните културни институти (музеи), или защото като цяло нямат целенасочен интерес в сферата на културата. Все пак, споделяйки опита си от други градове, те отчитат възможности, които според тях са привлекателни за туристите, но не откриват такива в Русе – напр. възможност за закупуване на комбиниран билет за няколко музея.

Друг такъв мощен двигател на културните практики е например практикуването на народни танци. Респонденти, които се занимават любителски с такива, изразяват предпочитания най-вече към събития, инициативи и места, които представят традиционната българска култура, практики и обичаи. В Русе има множество клубове по народни танци. Участниците в тях практикуват в добре организирани групи с общи интереси, често посещават заедно различни събития, и привличането им към подобен тип прояви може да стане сравнително лесно. От друга страна, те могат да бъдат и **потенциален таргет в по-мащабни мултижанрови събития, в които има елементи, представящи традиционната българска култура.** Към тези групи хора можем да добавим и представители на по-възрастните поколения, които не практикуват активно, но са лоялни зрители и слушатели на инициативи, представящи традиционното народно творчество.

Аз държа за народни танци! Примерно да се съберат много хора от цяла България и да има нещо като надиграване, но на много групи, не само русенци, на много групи от цяла България. Така ще се видят различни носии, различните обичаи. (ж, 29 г.)

Навремето имаше много концерти с народна музика. Имаше танцови състави, които идваха и играеха автентични хора и ръченици, сега това го няма, или ако има нещо то е много изопачено, не е това, което беше. Има една програма на телевизия „Българе“, правят го, Христо Димитров, като го погледнеш и му видиш килограмите ще кажеш – този човек едва върви, а като почне да играе направо се шашваш. Те са българи, в истинския смисъл на думата – българи, аз затова обичам да ги гледам тях. А де факто аз концерт с народна музика в Русе откога не съм виждал, не знам. (м, 72 г.)

Сред най-младите спортът е понякога онова занимание, което заема на практика цялото им свободно време, когато не са в училище. И когато образователната система не съдейства в достатъчна степен за социализацията им в културния живот, при тях се наблюдава дефицит на познания, отношение и интерес към изкуството и културата. В този смисъл, най-лесният и непосредствен начин за привличане вниманието на младежите към културната сфера е **насищането на средата, в която ежедневно пребивават, с достатъчно атрактивни стимули и възможности за културни практики, в които могат да се включат „тук и сега“.**

Като цяло, аз не съм ходил на много мероприятия, защото съм на тренировки или състезания и т.н. и не съм имал възможност поради тази причина... През лятото на кея имаше едни като дънери, на които можеше да се сяда, точно пред кея, пускаха филми и се събираха хора. Бяхме отишли предния ден там и видяхме, че има хора и беше хубаво. Повечето пъти на хубаво време и без това ходим (бел. ред. – на Кея) и затова се върнахме и на следващия ден. (м, 17 г.)

Докато си говорим за места, едно от правилните места, според мен, да се окачат тези афиши са училищата, защото смятам, че културата се поражда в ранната ти възраст и след това се доразвива. (м, 31 г.)

4. Периферните квартали – реалност и очаквания

Участниците в проведените фокус групи са рекрутирани така, че да се гарантира присъствие както на хора, населяващи централните и близките до тях градски части, така и на жители на периферните квартали в града (като Дружба 1, 2 и 3, Чародейка, Здравец Изток и др.). Основното допускане при залагането на подобна селекция е, че спецификата на кварталите от гледна точка на локация, отдалеченост от центъра, транспортна обезпеченост и т.н. влияе на включеността и активността на участието в културния живот. От друга страна, изричното включване на респонденти от периферни квартали цели да

провери какви са нагласите и очакванията по отношение на визиите за децентрализация на културната инфраструктура и инициативи.

Анализът на събраните данни показва значителното влияние на възрастта като фактор за формиране на отношение към периферните квартали като място за живеене и прекарване на свободното време. Разбира се, нагласите и аргументите варират и в зависимост от конкретната локация. При най-младите участници (16-30 г.), живеещи в периферни квартали, всекидневните практики са формирани така, че кварталът е просто мястото, където се намираме, когато сме у дома и се занимаваме с нещо въкъщи. **Цялото свободно време, прекарвано извън дома, се изнася и извън квартала.** Повече или по-малко критични към условията, инфраструктурата, достъпността на съответните квартали, тези респонденти на практика са свели до минимум контактите си с обкръжаващата среда в мястото, където живеят. Техните приятелски групи се намират извън тези квартали, любимите им места в града излизат от рамките на квартала, а в него такива места много рядко биват идентифицирани. Изключение правят онези зони около периферните локации, които поради географското си разположение, имат известен потенциал като притегателни центрове (напр. местността Левента).

Аз лично не съм запозната много с квартала и не излизам много в нашия квартал и затова не мога да кажа. Може би има, но аз не съм ги открила и нямам приятели в квартала... Трудно е (бел. ред. пътуването до центъра), аз лично много рядко ползвам градски транспорт, иначе или приятелите ми идват да ме вземат или съм с личния си автомобил. (ж, 25 г., ж.к. Чародейка)

Аз живея близо до Левента. Там има една панорамна площадка, от която се вижда буквално целия град, даже се виждат и части от Румъния. Да се разхождаш там е приятно. Много често сме пили кафе неделя сутрин там, да разхождаш кучето си също, но за жалост не се пази чистота. Иначе е приятно там, да видиш града, въздухът определено е чист. (ж, 29 г., ж.к. Дружба 2)

При хората в активна възраст и по-възрастните поколения, поради различията в практиките за прекарване на свободното време, цялостната ценностна ориентираност и преживяване на концепцията за дома, нагласите са в по-голяма степен нюансирани. Докато при младите кварталът в периферията е по-скоро даденост с неблагоприятни параметри, която те просто игнорират, по-възрастните ясно заявяват какви са проблемите и дефицитите. При тях, например, личи значително по-критично отношение към ж.к. Чародейка, мотивирано от фактори като уличната и транспортна инфраструктура, липсата на места и възможности за отдих и разнообразно прекарване на свободното време, липсата на ред и спокойствие.

Самият квартал не е така уютен, малко е разхвърлян, а и ние обичаме тишината и спокойствието и затова гледаме да сме по надалеч, иначе там е, откровено казано, лудница... Освен да се занимаваш с нещо лично, иначе някакви културни развлечения няма. (м, 72 г., ж.к. Чародейка)

Относно квартали като Здравец Изток и Дружба 1 и 3, хората в тези две възрастови групи (31-54 и 55+) споделят разнопосочни мнения. За всеки от кварталите се изтъкват както позитивни, така и негативни мнения. Като цяло, критиките са свързани със състоянието на уличните настилки, които затрудняват достъпа до централните части (особено по отношение на инфраструктурата за велосипедисти) и лошото състояние на автопарка на градския транспорт. Изтъкват се също големите интервали, през които се движат превозните средства, свързващи кварталите в центъра в определени периоди от деня. Позитивните аспекти на живота в тези квартали, обаче, като че ли преобладават. Това са от една страна природните и географски особености на локацията – чист въздух, растителност, спокойствие (Дружба 3), които са особено важни за хората на и над средната възраст. От друга страна – наличието на разнообразие от възможности за прекарване на свободното време (Здравец Изток).

В Здравец специално има всичко, има болница, има мол, има кино в мола, има много детски площадки, има много кръчми. (ж, 32 г., ж.к. Здравец Изток)

Според мен Дружба 3 е хубав квартал. Ако трябва да се аргументирам, това е най-новият квартал на Русе с много добро застрояване, има разстояние между блоковете, с много зеленина е, има хубави кътове пред блоковете, детски кът, пейки, маси, природата е хубава, чувства се един полъх хладина, има фуния от свеж балкански въздух. Много магазини има, включително малки квартални магазинчета, има и вериги магазини. За свободното време в квартала има няколко кафета, има и тип ресторанти, аз лично много харесвам едно заведение „Роял“, защото моята слабост е природата, а там са дървени сепарета между зеленина и много цветя. (ж, 74 г., ж.к. Дружба 3)

Важно е да се уточни, обаче, че високата оценка на тези квартали по отношение възможностите за прекарване на свободното време, на практика свежда разнообразието до задоволяването на основни потребности и места за социализация. Тук е мястото да отбележа, че очакванията и изискванията на хората от периферните квартали в град с мащабите на Русе всъщност са доста снижени. Сравнително бързият и лесен достъп до централните части на града, особено за хора, които имат лични автомобили, не предполага усещане за недостиг на значими ресурси. За мнозинството от респондентите това заварено положение, в което кварталите им са в периферията не само спрямо градския център, но и спрямо случването на културния живот, не е проблематично. Доколкото изобщо тази дистанция се отчита, нагласата е по-скоро към поставянето на културния сектор на една плоскост с развлекателния. Добър ориентир за описаните специфики дава следната дискусия между респонденти от възрастова група 55+:

Модератор – *Значи всичко си имате и няма нещо, което да ви липсва, така ли?*

– Да, точно така. (ж, 56 г., ж.к. Дружба 1)

– Искам да попитам тези, които живеят в Дружбите, кино имате ли? (м, 62 г., Широк център)

- Не и не ни е нужно. (ж, 74 г., Дружба 3)
- То ви е нужно, но вие не сте го искали. (м, 62 г., Широк център)
- Не. Ние и да имаме, дали ще го ползваме. Защо да се строи една сграда, която няма да се ползва, когато на мястото може да се построи нещо по-функционално? (ж, 74 г., Дружба 3)

Определени групи граждани, чиято мобилност е затруднена и ограничена в рамките на квартала, в който живеят, поставят по-категорично този проблем:

Общо взето за родител с малко дете много рядко се намира нещо в Русе, съм забелязала. Правят от време на време, но специално за хората от кварталите, няма. Трябва да се слезе до центъра, там на местно ниво няма. Идват от време на време циркове, но примерно аз не съм шофьор и трябва да намериш начин да отидеш до центъра... Там няма нищо, нито някакъв музей, нищо няма. (ж, 45 г., ж.к. Чародейка)

Децентрализацията на културния живот е ключова тема в политическия дебат и стратегическите визии за развитие на сектора от десетилетия. И до момента, обаче, липсва ясно дефинирана и консенсусна обща рамка на национално ниво, която да предлага работещи решения и инструменти за реализация на такава. В този смисъл, когато говорим за децентрализация на общинско ниво и достъпване на културните практики и инициативи до периферни спрямо общинския център локации, вкл. в градската периферия, процесите и проблемите са сходни. Макар да се полагат усилия с инициативи като т.нар. Празници на кварталите, дори намерението те да се превърнат в традиция, не е достатъчно условие за включването на периферните локация в динамиката на културния живот. **Липсата на очаквания у гражданите в периферията на града е функция от липсата на примери за това по какъв начин наситеността с културно предлагане променя облика на средата.** Респондентите съвсем спонтанно споделят такива примери по отношение на централните градски части, където те лесно и бързо идентифицират разликите в преживяването на градските пространства, когато те са (били) обживяни от различни форми на изкуство и култура, и когато (вече) не са. Но, поради липсата на подобни „преди“ и „след“ културни преживявания в периферията на града, **потенциалът и изискванията за активен и динамичен културен живот в отдалечените квартали остават извън полезрението.** Въпреки това, е налице позитивна нагласа у всички възрастови групи, и особено у най-младите и хората в активна възраст, за разширяване обхвата на културния живот и излизането му извън фиксираните рамки на традиционните културни сцени и места:

Всяка градинка става за култура в крайна сметка при добро желание, според мен. (ж, 53 г.)

Портрет на Кристо на фасадата на СМГ в София

Творбата е на графити артиста Станислав Трифонов (Насимо) е инициатива на Столична община за почитането на Кристо. Такъв тип представяне на визуални изкуства в градска среда е достъпно средство с широко въздействие, което би могло да повиши вниманието към различни теми и да предизвика дебат във връзка с конкретни личности от света на изкуството и културата, и тяхната обществена функция. Ориентирано към възможно най-широк таргет, този тип визуално изкуство, представено в градска среда, е ценен инструмент за разширяване обхвата на потреблението на култура извън централните и традиционни сцени.

Снимка: dnes.bg

Арт Ерозия – графити и музика

Това събитие на открито, нетипично за Русенския културен пейзаж, е организирано от Художествена галерия – Русе като част от Нощ на музеите 2021. Събитието превръща създаването на едно произведение на изкуството от личен в изключително публичен и достъпен акт. Такъв тип инициативи имат голяма притегателна сила, а изваждането им извън централните градски части е сравнително лесно осъществимо.

Снимка: ВиЖна Импро Театър

Както стана ясно от очертаната картина на всекидневните практики на участниците в груповите дискусии, културното потребление не винаги е ясно отличима и устойчива част от структурата на свободното време. Някои респонденти остават извън сферата на културния живот, освен ако изрично не проявяват интерес към определен тип изкуства и култура. В този смисъл, **въвличането на хората, чиито всекидневни практики на прекарване на свободното време не са директно свързани с ангажиране в културния живот, е ключово предизвикателство, с което управлението на сектора трябва да се**

справи. Само един интегриран подход, гарантиращ осигуряване на условия за привличане на тези потенциални публики, наред с целенасочено въздействие и предлагане, ориентирано към реалните публики, може да допринесе за реализацията на поставените още преди близо десетилетие стратегически цели в рамките на приетия „Стратегически план за култура Русе 2020“. До голяма степен идентифицираните в стратегическия документ цели и предизвикателства, са валидни и днес. Целите за устойчиво развитие и подобряване качеството на живот с потенциала на културните ресурси продължават да звучат като актуална и все още нереализирана задача. А изграждането на „принадлежност към цивилизационното пространство на обединена Европа“ е цел, за забавянето на чиято реализация река Дунав непрестанно напомня.

Модератор – Добре. Кажете ми тогава кое е любимото ви място в града?

Дунав, мисля, че това е вратата не само на градът, но и на България към Европа... По-скоро кея има някакъв емоционален заряд за мен, не отивам на кея с идеята да прекарам време там, а имам особен сантимент към него... Пак казвам, усещането, че това е връзката на града и на страната с Европа. (ж, 55 г.)

– Навремето доста често забелязвах китайци с фотоапарати по улиците на Русе, но наскоро изчезнаха. (м, 31 г.)

– Те са от плаващите кораби, но сега ги изнасят основно към Търново. (м, 40 г.)

– Взимат ги от кораб и директно в Русе на кея ги чака автобус и ги карат в Търново. (ж, 47 г.)

V. КУЛТУРНИ ПРАКТИКИ И ПОТРЕБЛЕНИЕ

Културните практики са пряко обвързани с представите на хората за това какво е културата, какви са нейните функции и какво е мястото ѝ в техния живот. За да осветля контекста, в който са формирани тези практики, предложих на респондентите в рамките на груповите дискусии едно асоциативно упражнение, чрез което те самите опитаха да дефинират „културата“ и да свържат понятието с град Русе. Резултатите от това упражнение са много любопитни, най-вече защото имат силна познавателна и обяснителна стойност. Когато мислят за „култура“, голяма част от участниците залагат на по-широки обяснителни модели, свързвайки културата с възпитанието, личностното развитие, знанията и интелекта. Именно такъв е и самият произход на думата, която от латински означава „възпитание, образование, развитие“¹. На следващо място, те свързват концепцията за култура с конкретни форми на изкуство, културни институти и инициативи, като театър, музика, опера, концерти, музеи и т.н. Визуализацията по-долу представя всички асоциации с думата „култура“, посочени от участниците в трите групови дискусии.

¹ <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiq/kultura>

Много по-конкретни са асоциациите и акцентите, поставени по отношение на връзката „култура – Русе“. На тази втора задача респондентите намират сравнително консенсусно решение като обвързват културата и града на плоскостта на неговото културно и архитектурно наследство. Като символи на културното развитие на града се посочват емблематични сгради като Доходното здание, Операта, Пантеона, извежда се добре познатото прозвище „Малката Виена“, споделят се конкретни изкуства и културни събития, типични за културния пейзаж на града като джаза, фестивал Мартенски музикални дни и др. В представите на русенци, културата и града са неразривно свързани през определени символи, наложили се като маркери на цивилизационното и културно развитие.

Видно от споделените спонтанни асоциации, на културата се гледа като на набор на специфични характеристики, свързани със социализацията и развитието на индивида в дадена среда, а културата в контекста на конкретната локална среда на град Русе се разглежда през призмата на легитимиралите се във времето културни символи на специфичния градски контекст. Изведената логика играе важна роля за разбирането на културните практики и потребление, както и механизмите на тяхното формиране. **Асоциативното и спонтанно мислене за културата като случваща се в града, разполага това взаимоотношение в рамките на историческия и културен център на града.** Всички споменати символи на културния живот са съсредоточени в това пространство, в което именно се ограничава неговото реално протичане. Този извод още веднъж потвърждава тезата, че **потребностите от отваряне на културния живот към периферията няма как да бъдат осъзнати преди да е започнало фактическото случване на този процес.** Т.е. едва след като е наличен опитът от изживяното, може да се формира осъзната потребност от него.

1. Културният живот и градската среда през погледа на младите

Най-младите участници в груповите дискусии се отличават със специфични практики, потребление и търсения в сферата на културата. Както стана ясно, тяхното свободно време е до голяма степен структурирано около лични интереси и контакти с приятели. Същевременно, те са много мобилни, оценяват и се възползват от възможностите за прекарване на време на публични места на открито. Движейки се активно в градската среда, те стават свидетели, но и съучастници във формирането на динамиката на тази среда. **Интензитетата и богатството на културния живот, през техния**

поглед, са до голяма степен отразени именно в това усещане за динамичност на живота в откритите публични пространства. Онези от тях, които са пътували в чужбина, споделят конкретни впечатления за градската среда, правят сравнения с атмосферата на различни западноевропейски градове и отбелязват липсата на „живинка“ в Русе.

Аз бях в чужбина и като се върнах и видях градът, всичко е сиво и потискащо, и живинката я няма вече в града. (ж, 25 г.)

Не само мисля, че трябва още, но и че културният живот тук е изключително беден. В последните 1-2 години самата община, доколкото ми е известно се опитва да прави нещо в тази посока и имахме тези пясъчни фигури, живи статуи и т.н., но като цяло липсват всякакви фестивали, било то музикални. (ж, 27 г.)

Особено когато имат база за сравнение, очакванията на респондентите и минималните им изисквания към динамиката на градската среда се завишават. Същевременно, най-прекият начин за промяна на очертаните нагласи минава на първо място през промяна на стимулите в градската среда на открито. **Изваждането на културните продукти и инициативи на открито, осигуряването на условия за непосредствената им физическа среща с младите хора, е от съществено значение за повишаване тяхната удовлетвореност от качеството на живота в града.** Този извод е особено валиден в последните две години, когато регистрираме съществен спад в културното предлагане в културните пространства на закрито. От друга страна, осъществяването на такива срещи въздейства и върху ангажираността и въвлечеността в културния живот на младите хора. Не на последно място, подобни усилия, в зависимост от посоката и поставените цели, биха насърчили активирането на културен дебат, поставяйки културата в дневния ред на обществените процеси. **Непланираните срещи с произведения на изкуството и културата** са най-ценни за младите, чиято динамика на живеене все по-често изключва или ограничава планираното културно потребление. Понякога създаването на условия за физически сблъсък на хора, които не са активно въвлечени в културния живот, с дадено произведение на изкуството или културна инициатива, е единствения път към случването на подобна интеракция. А резултатите от такъв системен подход със сигурност няма да закъснеят. Техните ползи се простират далеч отвъд очевидното – създава се усещане за общностност, съпреживяване, повишават се компетенциите и разбирането, провокира се диалог и в крайна сметка се постигат дългосрочни стратегически цели, свързани с развитието на местната общност, основано на културните ресурси.

Голяма част от респондентите, особено най-младите, споделят конкретни примери за обживяване на градската среда с културно предлагане, които правят града по-привлекателно и интересно място. Фокусирането върху такъв тип стимули става още по-силно, когато те изчезнат. В последните близо две години, белязани от пандемията от Covid-19, голяма част културното предлагане беше значително ограничено, особено в определени периоди от годината. Това свиване на сектора се отрази не само на събитията

на закрито, но и на инициативите в открити публични пространства. А най-силен отзвук и въздействие за хората имат именно онези промени, които засягат непосредственото преживяване на града, лишавайки го от неговия интензитет, динамика, празничност и общностен дух.

Искам да споделя едно събитие, пак на кея организирано с фенерите, които се пускаха масово. Това го няма вече от 3-4 години, но аз бях много впечатлена, защото виждаш как едно нещо събира цял град, в който живееш, имаше еуфория и беше много хубаво. (ж, 29 г.)

Като малка чаках с нетърпение да дойде карнавала да се облечем по някакъв по-странен начин. Миналата година мисля, че нямаше, а по-миналата година, ходих с брат ми... (Харесва ми) самата обстановка, как всички са някак си позитивно настроени, всички се забавляват. Помня, че вечерта имаше някакво шоу за децата главно, всеки да си представи костюма на едната сцена, на другите сцени се пееше, танцуваше и т.н. (ж, 21 г.)

Освен че отчитат намаляване на културното предлагане и инициативи в откритите градски части, най-младите респонденти, които са активни участници в културния живот, споделят и конкретни липси по отношение на включените в културния афиш събития. Усещането им е, че **популярните и предпочитани от младите хора изкуства, жанрове и инициативи „заобикалят“ нашия град**, а предлагането на разнообразни културни продукти е по-скоро ограничено. Споделят, че им липсва силна съвременна музикална фестивална програма, включително мултижанрови фестивали, спортни мероприятия, съчетани с културна програма и др. Свободното време на младите хора е свързано с много пътувания в страната, където те виждат добри примери за ориентирана към младите културна програма, каквито обаче в Русе им липсват. Доколкото в града такива примери също са налице, по една или друга причина те не достигат до широки аудитории. Причините за това са различни – организирането им на закрито, в културни институти, които много млади хора нямат практика да посещават; недостатъчно добро таргетиране при дейностите по популяризиране; ограничен обхват и отзвук от тези дейности и др. Активното общуване с приятелски кръгове и зависимостта на културното потребление от родените в рамките на това общуване потребности и интереси, също е важен аспект за формирането на нагласите и поведението на младите.

Има още какво да се желае. Имаме още нужда от такива мероприятия. „Поетите“ е нещо наистина много хубаво, много красиво, но ги няма в нашия град. Те ходят на турне из цялата страна, тук обаче ги няма... Този формат, където актьори четат поезия. Нещо не толкова ангажиращо, което да е по-близо до нас, младите. Такъв тип мероприятия ми липсват на мен... Може да има джаз фестивал, както в София има, електронна музика за младите хора, смятам, че културата може да е най-разнообразна. Може да има различни изложения на различни храни, това също смятам, че до някаква степен е свързано с културата - някое местно производство. Има зелено сирене, което се

произвежда някъде около Тетевенския балкан, би било хубаво тези неща да бъдат навсякъде в България, да идват различни поп изпълнители – като Пиф, Остава, стендъп комеди може да има. Когато се говори за култура, може да са най-различни мероприятия. (ж, 27 г.)

– Бях на хубав фестивал във Велинград. Един от големите хотели в града организира фестивал с 4 или 5 сцени, имаше стендъп комеди, кухня, за децата да си играят, концерти, беше много хубаво. Казваше се Арте фестивал. Имаше музикални сцени, на които пъха много изпълнители, Горан Брегович беше там. Беше нещо огромно с много различни неща, за всеки човек имаше нещо различно.

Модератор – В Русе има ли нещо подобно на този фестивал, който ти е харесал във Велинград?

– Ами, имаше по едно време тук по Александровска бяха организирали готвене, но не, тук няма такова нещо.

За разлика от активно търсещите и потребяващи културни продукти, изискванията на младите хора, които не са в такава степен въввлечени в културния живот, са значително по-снизени. При тях, обаче, в най-голяма степен се наблюдава въздействието от свободното предлагане на изкуство и култура на открито – инициативи, които лесно достигат до тях, свързват се с интересите им, привличат вниманието им и до голяма степен формират културното им потребление.

Тази година бях на ретро парада и много ми хареса, стоеше ми се повече, но кучето ми се уплаши от шума. Баща ми от дядо е имал една Лада и той само ми обясняваше за колата, коя година е произведена, но аз нямам никакви спомени и просто отидох да видя една такава Лада. (ж, 25 г.)

Младите хора са единодушни по въпроса за разнообразието от места за култура в града, макар и ситуирани основно в централните части. Те поставят акцент върху **потенциала на открити места и обекти, които не са типични културни сцени**, и могат да бъдат по-активно ползвани за различни инициативи в сферата на изкуството и културата.

Аз съм на мнение, че има (бел. ред. места за култура), защото преди 2-3 дни минавах с компания през центъра и на Съдебната палата се излъчваше 5 минутен филм за история. Имаше много хора и няма нужда да има сцена. (м, 17 г.)

Storm the Castle/ Stürmt die Burg

Тази инициатива представлява Pop up Space, разработена е от Департамента по култура в гр. Улм и е финансирана от местната пивоварна Gold Ochsen. Всяко лято от 2018 г. насам в рамките на един месец във и около замъка Wilhelmsburg и крепостта, се „появяват“ сцена и пространства за изява на професионалисти в различни сфери – музика, литература, театър, танц, визуални изкуства и инсталации, вкл. детска програма. Фестивалът е една от най-емблематичните съвременни културни инициативи в крайдунавския град и обживява едно пространство, което години наред не е било използвано. Улм и Русе имат много сходства като природни дадености, културно-историческо наследство, свързано с Дунава, големина на населението. Подобен формат Pop up space вече е бил реализиран в Русе (Фестивала на реките) и има потенциал за прилагането му на много места в града.

<https://www.die-wilhelmsburg.de/stuermt-die-burg-2021/>

Internationales Donaufest

Мотото на Международния Дунавски фестивал в Улм е „обединени в многообразието“. Фестивалът обединява артисти в различни сфери от десет дунавски държави, включително България, които представят културното многообразие на своите региони. Провежда се на всеки две години в рамките на десет дни и е инициатива на Дунавския офис в Улм - проектна агенция за междурегионално сътрудничество, концентрирана върху общински проекти и подкрепа на гражданското участие, както и други проекти в Дунавския регион, базирани на практически обмен на опит.

<https://www.donaufest.de/>

2. Културният живот, градската среда и хората в активна възраст (31-55 г.)

При хората в активна възраст (а също и при тези в пенсионна възраст) моделите на културно потребление са по-организиран и в по-голяма степен свързани с предварително планиране. В този смисъл, тези от тях, които са повече или по-малко въввлечени в културния живот и имат ясно изявени предпочитания към определени жанрове изкуство, следят културния афиш и правят целенасочени избори съобразно интересите си. Следейки и познавайки културното предлагане, тези хора оценяват по-скоро позитивно възможностите и разнообразието от събития, инициативи и места за култура.

Имаме сравнително добра културна програма, като изключим пандемичната обстановка. Като се почне от Мартенски музикални дни, което е цял месец, след това през май месец, покрай Гергьовден, и празник на града, най-различни. В края на юни и през юли на амфитеатъра се правят постановки на открито, и операта на открито, Биг бенда. Септември месец започва новия театрален сезон. (м, 37 г.)

Различното при активните, работещи хора и пенсионерите е в начина, по който се възползват от тези възможности и най-вече ограниченията, които срещат. За първите, основно предизвикателство е закупуването на билети за събития, които се предлагат от културните институти само на каса. Липсата на гъвкаво работно време и на възможности за онлайн покупка затруднява потенциалните публики и често е причина за понижаване тяхната активност, мотивация и интерес към организирани по такъв начин събития.

Исках да заведа внука си на някакъв театър да послуша малко българска реч, защото говори доста неправилно, за това, което бях харесала, нямаше билети онлайн, трябваше да се отиде на каса и не успяхме да вземем билет. (ж, 45 г.)

В Русе почти няма възможност да се вземе билет онлайн или по някакъв друг начин, трябва да се отиде на каса, те обикновено са съсредоточени в центъра. Рядко се случва, само когато има някоя външна продукция на Ивентим, тогава има по-голяма вероятност да се намери билет. Иначе когато е на локално ниво трябва да се отиде до каса на театър или опера, но е доста неудобно, тъй като те са с работно време до 17:00 часа, не е много добре. (м, 38 г.)

Подобно на споделеното от най-младите участници, респондентите в активна възраст също регистрират **изолацията на града от културни прояви, представящи големи имена от националната и световна сцена**. И тук пандемията личи като фактор, забавящ темповете на културния живот, но очертаните проблеми се приписват по-скоро на други фактори. За хората е трудно да експлицират онези причини, които водят до по-ниския интензитет на културния живот в Русе в сравнение с този в по-големите градове. Финансовият аспект (в смисъла както на ограничена покупателна способност на

населението, така и като размер на публичните средства за култура) присъства като базово обяснение, отчита се и влошената демографска структура на населението, регионалните дисбаланси, споменава се също ниската ценност на културата, която не се разпознава като ключов човешки капитал.

Скъпо удоволствие е (бел.ред. културата) и малко хора могат да си го позволят, няма какво да се лъжем... българинът като цяло не е научен много на такива неща. Всяко следващо поколение е научено да работи, да се прибира вкъщи, да гледа телевизия, да си пие ракията със салата и да псува политиката... Но Русе е много ощетен, от опера не е, но например аз много харесвам спектаклите на Мариус Куркински, Камен Донеv. Сега гледам, че има плакати за Камен Донеv за ноември месец, „Силата на фолка“ мисля, че беше. Преди идваше два пъти с едно и също представление... Иначе Русе е ощетен, според мен. Повечето са в София, Варна, Пловдив. (ж, 47 г.)

Аз съм фенка на рок групите, обичам рок музика. Ходих в София на „Пърпъл“ преди година или две. После си купих билети за концерт в Прага, дойде пандемията, билетите изгоряха, концерт нямаше и така. Обичам събития от такъв мащаб, но това няма как да се случи в Русе. (ж, 55 г.)

В съдържателен аспект, хората в активна възраст отчитат недостатъчно предлагане на разнообразна кино продукция и инициативи, свързани с киното. Наличието на едно единствено кино в града, в чиято програма рядко влизат съвременни европейски заглавия, независими кино продукции или кино класики, извежда на преден план необходимостта от инициативи и формати, които да запълнят този дефицит. Допълнителни фактори, които ограничават посещенията на кино продукция в мултиплекса, са цените на билетите, ограниченията, налагани в хода на пандемията, както и все по-голямото богатство на алтернативни източници на кино продукция, достъпни за лично ползване. Като добри примери за разнообразяване предлагането на кино продукция в открита публична среда се споменават пътуващото лятно кино и прожекциите в Летния театър, организирани преди години.

– Като заговорихме за кино, аз по принцип съм от София, там има едно кино, в което се прожектират стари филми, кино „Одеон“. Там с голямо удоволствие ходех и много го харесвах, защото съм гледала филми, които не съм и мислела, че съществуват, и са наистина стари филми. (ж, 47 г.)

– И аз много обичам да ходя на кино, но все по-трудно си намирам филм, който да ме впечатли, да ме докосне. Всичко е едни зомбита, една фантастика, те са до 90% компютърна анимация и нямат никакъв смисъл. (ж, 53 г.)

– Когато влезеш в киното в Русе е такава дандания, че изобщо не можеш да се насладиш на самия филм. Много е усилено и това е нещото, което ме кара да не ходя на кино. (ж, 32 г.)

3. Културният живот, градската среда и по-възрастните поколения

При хората в пенсионна възраст, **ограниченията пред културното потребление са най-вече финансови и по-рядко са свързани с липсата на достатъчно предлагане**. Най-възрастните поколения са привлечени от случващото се на културната сцена, но са силно ограничени от гледна точка на средствата, които могат да отделят за култура. В този смисъл, смекчаването на финансовия фактор и въвеждането на гъвкави инструменти за стимулиране културното потребление на тези групи са важни условия за достойното им присъствие на сцената на културния живот. Най-възрастните поколения оценяват негативното влияние на пандемията от Covid-19 и отчитат нейните последици върху интензитета на културния живот. Пандемията се отразява не само на цялостната наситеност на културния календар, но и на практиките на посещаване на културни събития от тази демографска група. Друг важен акцент е склонността за сравняване на настоящата ситуация по отношение на културно предлагане и потребление с времената преди демократичните промени. Основният мотив за такива сравнения е разликата в достъпността на културния живот, която обаче е следствие не само от организацията и водената политика в сектора, но и до голяма степен от променения им трудов статус.

Преди беше по-активно, по-динамично, лично за себе си аз казвам, че при мен основният проблем е финансовия, пенсията ми е минимална. Преди културният живот бе по-достъпен. Ето сега например предстоят 3 много хубави концерта на Йорданка Христова, на Лили Иванова, на Васил Петров, на Тони Димитрова. На Тони Димитрова е 12 лева билета, егоистично е да ида сама, съпругът ми също заслужава, 24 лева е сериозно перо в семейния разход. Нека малко се поотпусне, да има повече такива концерти, пък и опера под небето също е много приятно... За мен, общината има хубава традиция, преди коледа прави Коледни концерти, някои са безплатни, някои са на достъпна цена и някои само можеш да мечтаеш за тях, с много хубави изяви... Ако може общината да прави повече безплатни концерти преди Коледа. (ж, 74 г.)

Както за най-младите, така и за по-възрастните поколения, предлагането на културни продукти в откритите градски части е важно условие за повишаване цялостната удовлетвореност от качеството на живот в града. Липсата на достатъчно такива предлагане и ограничените финансови ресурси на хората в пенсионна възраст, на практика блокират или поне силно ограничават потопенността им в културния живот. Показателно за свиването на културните инициативи, представени на открито, и потребността от повече такива, е споделянето на едно и също събитие от различни респонденти в две различни фокус групи.

Ако разрешите, имаше едно много хубаво мероприятие, мисля, че беше на 6-ти септември, концерт пред общината на дует „Аморе“, заедно с техни приятели. Направи ми впечатление, че общината го беше организирила много добре, тоест имаше много столове, беше спазена дистанцията, добре озвучено, изобицо концерта беше много хубав и безплатен. (ж, 74 г.)

Аз в началото на предния месец бях на концерт на открито на един млад дует, „Аморе“ се казва, които ги познаваме лично, цялото семейство са ни клиенти на аптеката и ни поканиха лично. Бяхме на първия ред на концерта, първия си албум промотираха, като беше гост и Нели Рангелова. Те по принцип са оперни певци и са много интересни личности. Беше много хубаво, липсват ми такива неща. (ж, 47 г.)

Едни от най-популярните и търсени от по-възрастните поколения (55+) са музикалните и музикално-танцовите събития в различни жанрове – естрадна и фолклорна музика, джаз и класическа музика, рок музика. Предлагането на такива събития и усилията те да бъдат по-отворени към хората в пенсионна възраст, включително чрез подходящи инструменти за популяризиране, е път към противодействие на факторите, предпоставящи изолацията им от културния живот.

Скорошно изследване на източниците на информация за културно съдържание в дигитална среда показва, че при хората в активна възраст освен фейсбук страници и събития, и приятелски мрежи, значим канал за разпространение и проследяване на културното предлагане са и сайтовете на културни организации. При хората над 55 годишна възраст, пък, за сметка на уебсайтове на организации в културния сектор, се засилва въздействието на традиционните медии.² Проведените фокус групи добавят още един аспект, извън дигиталните среда, който е особено валиден за тези групи. Това е външната реклама, включително печатна реклама във вид на брошури и листовки с програмата на културния календар. Месечните програми, разпространявани в Доходното здание, в сградата на Общината и в други институции са използван информационен канал, но се отчита и необходимостта от по-широкото популяризиране на информация за културни събития и инициативи. В този смисъл, като основни проблеми и предизвикателства пред разпространението се споменава **липсата на адекватна външна реклама**. Отчитат се пропуски в разпространението на информация в районите извън центъра, както и недостатъчно използване потенциала на спирките на градския транспорт и други централни локации (напр. магазини, табла) за позициониране на такъв тип информация; недостатъчна видимост на печатните материали и особено плакатите в района около Доходното здание. Такива мнения изразяват не само хората в пенсионна възраст, но и тези в активна възраст.

– Сигурно имат сектор, който се занимава с такива дейности. И да има достъпна информация, защото госпожата каза по интернет, но аз нямам интернет и много хора като мен нямат. (ж, 68 г.)

Модератор – Къде искате да видите тази информация?

– На плакат, пред театъра или ако има места за плакати. (ж, 68 г.)

²<https://www.artsmanagement.net/dlf/c8a5c78b2df598ddb3815659e28bc26d,2.pdf?fbclid=IwAR2tOAE1IrdRLGS6tgrRH6falQ7bY8qzhG30c-fCCoJNcagzBwH4MmzVqWA>

– *Защо афишите за изборите ги виждаме, а няма програмата примерно да я сложат в Дружбите? (м, 62 г.)*

– *Може да се залепят в Дружбите, в Родина и който се интересува, ще прочете. (ж, 68 г.)*

– *Имаме мероприятия, които се случват в Доходното здание, което много ми харесва и съм посещавала, но за някои от тях липсва рекламата, липсва информацията. Примерно, което каза госпожата за Мариана Цветкова, ако внучката не беше с „Тамбурашкия оркестър“, аз откъде щях да зная, че има? А беше чудесен концерт!*

Модератор – *А вие как се информирате?*

– *Питаме се приятелките.*

4. Посоки на развитие

Визиите на респондентите за посоката на развитие на културния живот в града са различни за различните възрастови групи и варират в зависимост от конкретните интереси. Все пак, общото в предложените от най-младите и хората в активна възраст визии е идеята, че **динамиката на културния живот и културното предлагане в Русе трябва да следва примера на големите градове**, и то не само градски центрове в пределите на страната. Европейският облик и традиции, културно-историческото наследство и архитектурно наследство на града предполагат **по-интензивен, интересен и новаторски културен пейзаж**. Макар голяма част от респондентите да отчитат негативните демографски тенденции, засилените миграционни процеси и намаляване на населението, те виждат смисъл в туширането на тези процеси чрез наличните културни ресурси.

В този смисъл, те отчитат изключителното значение на присъствието на културата в образованието. Училищното образование се разглежда от респондентите като вход към културния живот, ценен инструмент, възпитаващ разбиране, интерес и потребност от активно участие в него. Според тях, обаче, връзката между културата и образованието е все по-отслабена, което възпрепятства добрата спойка между културния сектор и публиките, и представлява сериозно предизвикателство пред развитието на сектора. Предложения и в тази посока не липсват – от стимулиране организираните посещения на ученици в културни институти през отварянето им за младите хора чрез организиране на Дни на отворените врати, до курсове за аматьори в културните институти и организирани срещи на деца и ученици с известни хора на изкуството. Макар държавните културни институти да не са пряк инструмент за въздействие в арсенала на общинските политики, тяхната социална функция в общността трябва и би могла да бъде засилена, ако са налице ясни стратегически цели и диалог между институциите.

Също тези театри не е лошо да измислят „Дни на отворени врати“ или дни, в които канят ученици. Защото когато едно дете разкаже вкъщи, родителите са много заети, но ако самото дете ги подтикне може би те ще отворят

мирогледа си и ще забравят за малко забързаното си ежедневие. (м, 31 г., учител)

Едно време от операта гостуваха в училищата, в салоните и изпеят някоя хубава ария пред учениците, просто да разберат, че това е хубаво изкуство. Сега няма такова нещо, сега децата седят само с телефоните. (ж, 74 г.)

За културни мероприятия, смятам че трябва да се организират такива, които откриват таланти, тъй като нашата образователна система е някакси като кон с капаци. Примерно могат да се поканят известни личности, певци, художници или спортисти, защото те са хората, които са преминали през трудния път и са достигнали това ниво където всички ги уважаваме и всички ги познаваме, и според мен, те най-адекватно биха преценили. Да се организират такива срещи с такива хора. (ж, 29 г.)

Връзката между туризма и културния сектор също е важен елемент, когато се мисли за конкретна посока на развитие. Когато са насочени към тази тема, първата асоциация на респондентите обикновено е реката като връзка, мост и ресурс за привличане на туристи. Река Дунав като природна даденост, но и като ресурс за трансграничен туризъм, според участниците, не се използва достатъчно активно за привличане на интерес към града и региона. От друга страна, културно-историческото наследство на града също остава до голяма степен нереализиран потенциал за привличане на чуждестранни туристи, а Русе, според тях, най-често бива „заобиколен“ от туристите по пътя им към други региони и населени места в страната.

– Аз също смятам, че трябва да има, примерно на кея, тъй като ние си имаме едно място, където като застанеш ти можеш да видиш една съседна държава. Както на Ниагарския водопад от едната страна е Канада, от другата е САЩ. Реално ние си го имаме в Русе, обаче не го осъзнаваме и като седнеш да пиеш кафе на кея, ти виждаш Румъния. Това нещо може да се превърне в основна точка за туризма, туристическа атракция... Може да се направи връзка с културата. Може някакво културно мероприятие да се организира на кея и то да е връзката с Румъния и България. (ж, 29 г.)

– Липсва малко реклама, защото с болка трябва да призная, че за по-голямата част от туристите, пристигащи на понтона цел номер 1 е Велико Търново. (ж, 56 г.)

– Ако някой мисли, че Русе е туристически град, може да отиде до Търново, който е само на 100 км. и ще може да направи сравнението. Търново определено привлича много повече туристи. Аз не зная вие колко туристически групи сте виждали тази година, аз лично съм виждала 2 и те разглеждат Доходното здание. (ж, 55 г.)

Участниците от всички възрастови групи са единодушни, че **Русе има нужда да развива и утвърди традиционни ежегодни събития/фестивали, които да се превърнат в негова запазена марка.** В техните представи „Мартенски музикални дни“ е един от малкото примери за емблематично за града културно събитие, което, обаче, в последните години, предвид пандемичната обстановка, е изгубило широтата на своя отзвук. Ценността на фестивала за града, според тях, е от една страна в неговия традиционен характер, а от друга страна, в разнообразието на програмата му и достъпа до творчеството на утвърдени артисти – „един букет, в който всеки може да си избере цвета“. Мислейки за Русе през различни музикални стилове, участниците виждат града като в най-голяма степен свързан с джаза, рок музиката, симфоничната, но и фолклорната музика. Помладите участници предлагат също да се заложи на спортни събития тип маратони, различни спортни турнири и състезания (напр. Русенското рали), включително придружени с културна програма. Потенциал за развитие в тази посока има Международния маратон Русе-Гюргево, чиито четири издания до 2019 г. го превърнаха в традиционно събитие за града. Свързването на това международно спортно събитие с културата дава възможност за изключително широк отзвук и въздействие, както и за разрастване на инициативата и ефектите от нея (вкл. разширяване към повече участници, диференциация на дистанциите, предизвикване на интерес към местната култура и забележителности и др.).

В предложенията на участниците ясно личи търсеното разнообразие в рамките на едно събитие или фестивал. Динамиката на ежедневието, особено при младите хора и хората в активна възраст, създава **потребност от многолико културно предлагане, миксиране на жанрове, обединяване на различен тип занимания и интереси под шапката на една или повече по-мощни инициативи.** Разбира се, фокусът върху такъв тип събития не означава negliжиране на по-тясно профилираните. Но реалностите на днешния ден и особено дългосрочните ефекти от пандемията върху живота на хората, изискват специални усилия за връщане към общностното живеене, за утвърждаване на заедността и споделените културни практики като необходим елемент в изграждането на новата нормалност.

Имаме нужда, независимо от каква сфера, може да са няколко дни, да събира от всяка една сфера, но имаме нужда от нещо ежегодно, да знаем, че всяка една година по едно време имаме нещо, което е емблематично за Русе. (ж, 29 г.)

В Русе винаги сме били бунтари и както С. спомена за бирен фест, това с рок музиката си го представям много добре като емблема на града. Навсякъде са окачени табели „Русе, град на свободния дух“, а русенския дух го няма. (ж, 47 г.)

Програмата е много разчупена, особено в последните 15 години може всеки да намери по нещо. Има и джаз, има и струнни квартети, освен симфоничната музика, която е най-емблематичното за фестивала, така че, да, за мен това е достатъчно емблематично събитие. И аз винаги съм го споделяла с приятели, че по време на „Мартенските музикални дни“ градът живва. (ж, 55 г.)

Русе да стане столица на джаза, той е бил преди години. (ж, 27 г.)

Също така може да се организира марафон за тичане. В нашият град се организира само вторниците и то само в градския стадион и понякога в парка, но ние имаме прекрасна природа и може да се организира нещо като русенски марафон и това нещо да се превърне в емблема и хора отвсякъде, на които това им е хоби да идват, да се събират хора с една и съща идея, една и съща страст както например мотористите, така да се организира и за хора, които обичат да спортуват. (ж, 25 г.)

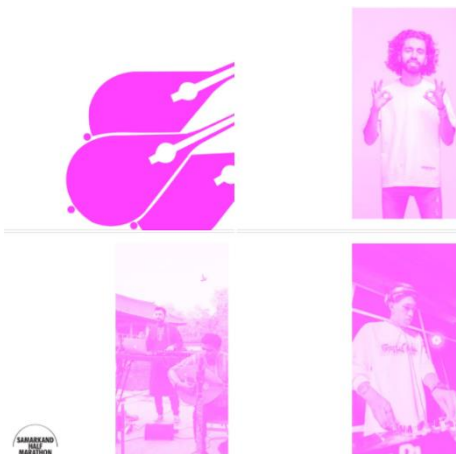
ДОБРИ ПРАКТИКИ

Трявна ултра е традиционно състезание за бегачи (планински ултрамарафон) в различни дистанции, чийто маршрут минава през множество културно-исторически, архитектурни и природни забележителности. В програмата му ежегодно се включват концерти по случай награждаването на победителите. Осигурени са възможности за участие и на хора без опит в бягането, включително на деца, за които е организирано безплатно бягане на къса дистанция. Събитието има и богата съпътстваща програма, включваща различни видове спортни дейности, туристически турове, представяне на традиционни занаяти, обичаи и ястия. <http://tryavna-ultra.com/>

Полумаратона на Самарканд е ежегодно международно благотворително състезание, организирано от Фондацията за развитие на изкуствата и културата под шапката на Министерството на културата и Държавния комитет за развитие на туризма в Узбекистан. Инициативата стартира през 2020 г., а идеята е всяка година бягането има определена кауза и тема, свързана със социалното и културно включване. Съпътстващата програма на фестивала включва дискусии, вебинари, мастер класове по избраната тема, и дори филмова програма. Концерти на местни и чуждестранни артисти, представящи електронна музика, звучат по време на марафона. Събраните от благотворителното събитие средства са предвидени за изграждане на детско арт студио в училище за деца с аутизъм.

<https://samarkandhalfmarathon.uz/>

VI. ВИЗИИ ЗА ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ В СФЕРАТА НА КУЛТУРАТА

Доброто управление е широко дискутирана и изследвана тема в съвременните демократични общества. Наличието на множество дефиниции за добро управление е сигурен знак за значимостта на темата и търсенето на работещи механизми за операционализация на понятието и прилагането му в практиката. В контекста на местното самоуправление в България, прилагането на установени принципи за добро управление също е актуална тема. През 2010 г. България става първата държава-членка на Съвета на Европа, която получава правото да присъжда на свои общини т.нар. Етикет за иновации и добро управление на местно ниво, като до момента са проведени пет процедури за присъждане на Етикета.

Община Русе участва в две от процедурите – през 2012-2013 г. и през 2017-2018 г., като и двата пъти бива удостоена с Етикета. През 2021 г. ръководството на Общината изразява готовност за включване в проект “Прозрачност и отчетност на местните власти, силни общности” на Фондация “Антикорупционен фонд”, като се ангажира да прилага разработения от Фондацията Стандарт за отчетност и интегритет на местната власт, „въвеждащ принципите на доброто управление“. Всички тези действия и заявки показват желанието на местната власт да се идентифицира с някаква външна система от принципи, която да я легитимира пред гражданите като придържаща се към високи стандарти на работа. Въпросът е, обаче, доколко тези усилия имат потенциала да извършат този акт на легитимация и дали за гражданите на Общината доброто управление следва именно логиката на прилаганите до момента инструменти за оценка и анализ.

Тази част от анализа цели да проследи по какъв начин гражданите на Община Русе си представят доброто управление, и в частност доброто управление в културния сектор, и до каква степен образът на местна власт, включително следваните от Общината принципи за добро управление, се припокриват с визиите и очакванията на гражданите.

1. Защо е важно мнението на гражданите?

В края на 90-те години на миналия век културния сектор в България е поставен пред предизвикателството да преодолява обществени нагласи, базирани на „очакване, че вземането на решения е йерархично построено и винаги идва от центъра“ (Ландри, 1997). Според доклада на експертния екип, изследвал културната политика в страната, принципите за партньорство и споделяне на властта са слабо развити по онова време. (Ландри, 1997). Още тогава тези констатации са подчертани като дефицити в процеса на развитие на културния сектор, а близо двадесет години по-късно Иван Кабаков говори съвсем конкретно за необходимостта от споделеност на политиките за културата от гражданите, разбираана като участие на гражданите в процеса на изработване и реализация на тези политики (Кабаков, 2015). Според него това е единственият път за постигане на устойчиво развитие на културата.

Използвайки свързаността като отправна точка, Тодор Танев пише за доброто управление на публичната сфера като изградено върху „мрежовия модел на управление“ (конкретен социален проблем – мрежа от заинтересовани субекти от правителствения, пазарния и гражданския сектор) (Танев, 2014). Той въвежда като ключово условие за добро управление наличието на „жизнени връзки“ и баланс между публичния сектор, икономическите актьори и гражданското общество. (Танев, 2008)

В този контекст на разглеждане на доброто управление, гражданите и гражданските организации имат еднакво важна роля с публичните институции и бизнеса по отношение на идентифицирането на проблеми и предлагането на решения. Затова и считам за важно изследването на онези значения, представи и очаквания, които гражданите влагат, когато мислят за управлението на културния сектор като добро. Фокусирането на местната власт върху прилагане на готови инструменти за измерване и оценка на управлението е сигнал за мотивираността за изграждане на добри практики, но подобни инициативи биха постигнали желаните резултати само ако си дават сметка за множеството тълкувания и разбираня на доброто управление. В този смисъл, настоящата разработка представлява една първа стъпка към отчитането степента на близост/отдалеченост между следваните модели за добро управление и визиите за добро управление на гражданите, фокусирани върху културния сектор.

2. Участието като ключ към доброто управление

Стандартите за отчетност и интегритет на местно ниво, разработени от АКФ, залагат гражданското участие като „основен принцип и необходим етап от процеса на вземане на решения на местно ниво“. Водещите световни и международни организации, формулирали дефиниции за добро управление също слагат фокус върху гражданското участие. В „Бялата книга“ за европейското управление един от 5-те принципа, поставени в основата на доброто управление, е именно участието. Идеята за ключовата роля на гражданското участие е доразвита и в рамките на концепцията за многостепенно управление. Организацията на обединените нации също споменава участието и включването, разбирали като свободното, активно и смислено участие в процесите на вземане на решения, като основополагащи принципи на доброто управление.

На спонтанно ниво, голяма част от участниците в груповите дискусии също посочват гражданското участие в управлението като една от водещите характеристики на доброто управление. Участието в техните представи е до голяма степен свързано с принципите на отзивчивост, разбирали като съобразяване на правилата и процедурите със законно обосноваваните очаквания на гражданите. Разбирането на младите участници и респондентите в активна възраст е, че едно добро управление трябва да създава условия за непосредствено участие и инициатива, а в този контекст общинската администрация да бъде „коректен партньор“ на гражданите.

„Когато младите хора имат желание това трябва да бъде посрещнато от общината, не трябва да ни режат крилете. Когато си готов с един проект и отидеш в общината да го осъществиш, те трябва да ти помогнат.“ (ж, 27 г.)

„Общината първо трябва да осигури условията, за да има къде нещо да се случва. Също така трябва да е надежден, коректен партньор на тези, които искат да правят нещо, да не им пречат и да подпомагат за популяризирането на дадено събитие.“ (м, 38 г.)

Друго разбиране за участието, уловено в дискусиата, вече не чрез спонтанни асоциации и визии, а чрез предварително зададени теми/въпроси, е свързано с организирането на допитвания до широк кръг от граждани с акцент върху онези групи, за които има обосновани предположения, че могат да напуснат града в търсене на по-привлекателно място за живеене (напр. младежи, студенти). В това разбиране се вплита и идеята за справедливост и включеност като принципи, гарантиращи еднаквия шанс за представителство на интересите на всяка една група граждани.

„Да е застъпена всяка възрастова група, защото подрастващите ще станат част от русенското общество и може би от общината, така че аз мисля, че може да се вземе и тяхното мнение под внимание. Също така и на студентите, защото те като видят, че градът замира и си заминават и не желаят да живеят в Русе, затова е важно да се вземе мнението на всяка една възрастова група.“ (ж, 29 г.)

Също в рамките на дискусиата по предварително зададени теми, се регистрира консенсус по отношение на ползите от участието на бизнеса в процесите на управление и развитие на културния сектор. Докато участието на гражданския сектор остава периферен въпрос, поради принципното неразбиране на същността и ролята на гражданските организации, въвличането на бизнеса като фактор в културните политики, среща категорично одобрение. Участниците, които имат личен опит и познават конкретни примери за участие на бизнеса на арената на културния живот виждат ползите далеч отвъд спонсорството и подкрепата за определени събития.

„Искам да дам пример с моята фирма, която е в София и организираме много културни мероприятия, правим го за служителите си и това вдъхновява хората да бъдат културно по-развити. Съответно това ги прави по-заинтересовани за мероприятията, които организира общината и по такъв начин аз смятам, че бизнесът и общината само могат да си помагат.“ (ж, 29 г.)

3. Последователност и приемственост за устойчиво развитие на културния сектор

Друг важен аспект в контекста на доброто управление, продуциран от спонтанните асоциации и разсъждения на респондентите по темата, е очакването за приемственост и

последователност в развиваните политики. Тази тема кореспондира в голяма степен с принципа за устойчивост и дългосрочна ориентация, поради очакването за дългосрочна перспектива в развитието на общността.

„По-малко бумащина, кратки срокове за изпълнение, ясна структура, добра организация, последователност в действията. Да има наистина последователност във времето, приемственост.“ (ж, 25 г.)

Част от разбирането за устойчивост на политиките е и проблемът с ограничаването на хоризонтите, възприятията и практиките, или предизвикателствата пред културата, разбрана в широк смисъл. Този проблем е пряко свързан с необходимостта от дългосрочни управленски визии, а някои участници го дефинират така:

„Скъпо удоволствие е (бел.ред. културата) и малко хора могат да си го позволят, няма какво да се лъжем... българинът като цяло не е научен много на такива неща. Всяко следващо поколение е научено да работи, да се прибира вкъщи, да гледа телевизия, да си пие ракията със салата и да псува политиката.“ (ж, 47 г.)

„Не считам, че достатъчно хора действително се интересуват от култура и е доста трудно за общината да си свърши работата както трябва.“ (ж, 27 г.)

Макар да не предлагат конкретно решение, а по-скоро да поставят на дневен ред тези въпроси, участниците имплицитно задават необходимостта от нов курс на управление на културната сфера, който Иван Кабаков нарича изместване „от политики за хората на културата към политики за културата на хората“ (Кабаков, 2015).

4. Ефективността и ефикасност през погледа на възрастните поколения

Представите за добро управление са силно зависими от поколенческите различия във възприятията. Докато младежите и хората в активна възраст поставят фокуса на доброто управление върху принципите на участие, отзивчивост и устойчиво развитие, по-възрастните поколения са по-прагматични в разбиранията си и акцентират върху ефективността на управлението, разбрана като резултати от провежданите политики.

„Резултатите говорят за едно управление дали е добро. Ако има добра социална политика, културна, инфраструктура, то просто се вижда, това е добро управление!“ (ж, 74 г.)

„Най-важното е да се справя с проблемите на обществото, да напипва болните места и да ги решава.“ (ж, 61 г.)

Институционализираните дефиниции за добро управление най-често задават като саморазбираща се връзката между ефективност и ефикасност на управлението. И макар

на пръв поглед да изглежда, че за гражданите ефективността е постижение без значение от наличието на ефикасност, това не е точно така. Ефикасността в смисъла на оптимално използване на обществените ресурси за постигане на заложените цели е понятие, което като че ли влиза в конфликт с представата, че финансовите ресурси са силно ограничени. Въпреки това, обаче, добросъвестното и разумното им използване и съответно злоупотребите с публичния финансов ресурс, остават в ползрението на гражданите.

„Досега, който е дошъл на власт, гледа да си напълни джобовете, тъй че е много трудно (бел.ред. да се говори за добро управление).“ (м, 62 г.)

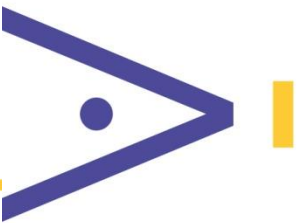
Визиите на гражданите за доброто управление се намират в естествена близост до ключови, легитимирани се в политическия контекст, институционални принципи – гражданско участие и участие на бизнеса, отзивчивост, устойчиво развитие, ефективност. Макар и не толкова експлицитно заявени, принципи като етично поведение, ефикасност и отчетност, които Община Русе прилага и мониторира, също са валидни за гражданите. Все пак, встрани от споделените от тях визии остават някои от наложените в политическата практика принципи на добро управление като компетентност и капацитет, върховенство на закона, откритост и прозрачност, културно разнообразие.

Тази диференциация демонстрира **фокусирането на гражданската енергия върху най-видимите аспекти от управлението** – резултатите, последователно водените политики (също с оглед на видимите резултати), подкрепата за граждански инициативи. Последният открит аспект, обаче, има по-скоро формален характер, защото на практика гражданската инициатива в културния сектор в Община Русе е силно ограничена. Причините са слабо развит граждански сектор в сферата на културата, липса на политики за подкрепата и развитието му, вкл. чрез финансови механизми, и същевременно доминация на организациите от публичния сектор в културната инфраструктура³. **Всички тези дефицити фокусират гражданската енергия върху ограничен кръг проявления на проблемите и правят така, че гражданите да не разполагат с необходимите инструменти за осъществяване на реален контрол върху управлението, вкл. за инициране на нов курс в културните политики.** В този смисъл и следвайки логиката за съвместното „производство“ на доброто управление, за засилване на ролята на гражданите и гражданските организации в процеса, са необходими целенасочени политически действия за смекчаване на откритите дефицити.

³ Подобни проблеми са идентифицирани и в Стратегическия план за култура „Русе 2020“

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

1. Гидънс, А., 2003, Социологията, изд. Прозорец
2. Кабаков, И., 2015, Дилеми на културата, София: УИ „Св. Климент Охридски“
3. Ландри, Ч., 1997, Културната политика в България. Доклад на европейски експертен екип. София: Министерство на културата
4. Нончев, А., 2009, Мониторинг и оценка на публични политики и програми. София: Център за изследване на демокрацията
5. Танев, Т., 2008, Анализ на публичните политики. София: Военно издателство.
6. Танев, Т., 2014, Доброто управление (good governance), в „Идеи в мениджмънта и политиките за култура“, 2014, съст. Кабаков, И., София: УИ „Св. Климент Охридски“
7. <https://www.britannica.com/topic/evidence-based-policy>
8. <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles>
9. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10
10. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10177894/KS-01-19-712-EN-N.pdf/915f828b-daae-1cca-ba54-a87e90d6b68b?t=1571393532000>
11. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/cdr89-2009_/cdr89-2009_bg.pdf
12. <https://localintegrity.bg/about-project/>
13. <https://localintegrity.bg/2021/10/08/%D1%80%D1%8A%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B5-%D0%B7%D0%B0%D1%8F%D0%B2%D0%B8-%D0%B3%D0%BE/>
14. https://localintegrity.bg/wp-content/uploads/2021/01/Full_Standart_web.pdf
15. <https://www.mrrb.bg/bg/administrativno-teritorialno-ustrojstvo/dobro-demokratichno-upravlenie/evropejski-etiket-za-inovacii-i-dobro-upravlenie-na-mestno-nivo/>
16. <https://www.nsi.bg/bg/content/3552/%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0>
17. https://obshtinaruse.bg/uploads/files/Strategii%20i%20Otcheti/%d0%a1%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%b3%d0%b8%d1%87%d0%b5%d1%81%d0%ba%d0%b8_%d0%bf%d0%bb%d0%b0%d0%bd_%d0%b7%d0%b0_%d0%ba%d1%83%d0%bb%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0_%d0%a0%d1%83%d1%81%d0%b5_2020_%d0%90%d0%ba%d1%82%d1%83%d0%b0%d0%bb%d0%b8%d0%b7%d0%b8%d1%80%d0%b0%d0%bd.pdf
18. <http://self.government.bg/decentralization/?ssid=15&sid=20>
19. https://www.undp.org/content/dam/undp/library/Poverty%20Reduction/Inclusive%20development/Towards%20Human%20Resilience/Towards_SustainingMDGProgress_Ch8.pdf

STANDVIRT
take a stand